

"ותשחק ליום אחרון"

פרשת פקודי (ע"פ שיעורו של הרב אביחי קצין)

א. "ותכל"

1. פרק ל"ט, פס' לב – סוף הפרק

ותכל כל עבדת משפן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו: פ
ויביאו את המשפן אל משה את האהל ואת כל כליו קרסיו קרשיו בריחו ויעמדו ויאדגו:
ואת מקסה עורת האילם המאדמים ואת מקסה ערת התחשים ואת פרכת המסך:
את ארון העדת ואת בדיו ואת הכפרת:
את השלחן את כל כליו ואת לחם הפנים:
את המנורה הטוהרה את גרתיה גרת המערכה ואת כל כליה ואת שמן המאור:
ואת מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים ואת מסך פתח האהל:
את מזבח הנחשת ואת מכבר הנחשת אשר לו את בדיו ואת כל כליו את הכיר ואת בנו:
את קלעי החצר את עמדיה ואת אדניה ואת המסך לשער החצר את מיתריו ויתדתיה ואת כל כלי
עבדת המשפן לאהל מועד:
את בגדי השכד לשכרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בגניו לכהן:
ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו בני ישראל את כל העבדה:
וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה ה' בן עשו ויברך אתם משה: פ

ב. מעשה שמים ומעשה בשר ודם

2. האלשיך ל"ט לב:

ילמדנו, כי הגם שהקב"ה מסייע את עושי המצווה, מעלה הקב"ה על העוסק בה כאילו עשאה כולה.

והנה בעבודת המשכן לא היו ישראל בקיאים במלאכה, אך היתה נעשית מאליה על ידי השגחתו ויתברך, אף על פי כן מעלה עליהן הכתוב כאילו ישראל עשו הכל.

3. רש"י ל"ט ל"ג:

ויביאו את המשכן וגו' - שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם?! אמר לו: עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא:

4. שמות ל"ו פסוקים ד-ו:

ויבאו כל החכמים העושים את כל מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו אשר המה עושים: ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא מדי העבדה למלאכה אשר צוה ה' לעשות אתה: ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויפלא העם מהביא:

5. רש"י ל"ט מג:

אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, (תהלים צ יז) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו וגו', והוא אחד מאחד עשר מזמורים שבתפלה למשה:

6. תהילים צ' י"ז:

ויהי נעם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּנְנָהוּ :

7. הרש"ר הירש במקום :

ויברך אותם משה – חז"ל מוצאים כאן את תוכן ברכתו של משה... "ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו – הרי חירות.

ומעשה ידינו כוננהו – הרי משמעת.

רק שתיהן יחד בשילוב של איחוד וזהות, מבטיחות את ה"נעם": את חיי האושר שה' מכונן לנו.

ג. מועד ההקמה

8. פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה ו' :

אמר רבי חנינא בעשרים וחמשה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן.

9. שמות רבה פרשה נ"ב :

"תאלמנה שפתי שקר" מדבר במשה. בשעה שאמר הקב"ה לעשות לו משכן מיד אמר משה לישראל ויקחו לי תרומה היה משה עושה במשכן והיו ליצני ישראל אומרים אפשר שהשכינה שורה על ידי בן עמרם!?

10. שמות רבה פרשה נ"א :

ולמה עשה עמהם חשבון, הקב"ה יתברך שמו מאמינו שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, ולמה אמר להם משה בואו ונעסוק במשכן ונחשב לפניכם, אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים מאחוריו, שנאמר (שמות לג) והיה כבוא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה (שם / שמות ל"ג) והביטו אחרי משה,

ומה היו אומרים ר' יוחנן אמר אשרי יולדתו של זה ומה הוא רואה בו כל ימיו הקב"ה מדבר עמו כל ימיו הוא מושלם להקב"ה, זהו והביטו אחרי משה, ר' חמא אמר היו אומרים חמי קדל דבריה דעמרם (ראה את עורף צוארו העבה של בן עמרם) וחבירו אומר לו אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר, כששמע משה כך א"ל משה חייכם נגמר המשכן אתן לכם חשבון, אמר להם בואו ונעשה חשבון, הוי ואלה פקודי המשכן.

א"ר יוחנן ו' חדשים היה עוסק במשכן (מ"א בתשרי, למחרת יום הכיפורים ועד א' בניסן) ג' חדשים עשאוהו (מ"א בתשרי עד כ"ה בכסלו) וג' חדשים קפלוהו אעפ"כ היו מליצין אחריו ואומרים הרי נעשה לא היה משה אומר שישרה שכינתו אצלו!?

ד. "חודש שנולד בו יצחק אבינו"

11. מדרש רבה שמות פרשה נ"ב פסקה ב'

והקב"ה נתכוון להעמיד המשכן בחודש שנולד בו יצחק אבינו לא עשה אלא כשהגיע אותו החדש אמר הקב"ה למשה ביום החודש הראשון תקים את המשכן אותה שעה אמרה רוח הקודש תאלמנה שפתי שקר אותם שמליצים אחר משה לא עשה אלא כיון שאמר האלהים למשה שיקים את המשכן התחילו טוענין אותו ובאין כל אחד וא' ממלאכתו שנא' ויביאו את המשכן אל משה.

12. בראשית י"ח יב :

ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עֲדָנָה נאדְנִי זָקָן :

13. בראשית כ"א ג-ו :

ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק :
וימל אברהם את יצחק בנו בן שְׁמֹנֶת יָמִים כְּאֲשֶׁר צָוָה אֱתוֹ אֱלֹהִים :
ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו :
ותאמר שרה צחק עשה לי אלהים כל השמע יצחק לי :

14. תנחומא , תולדות א' :

שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתו פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם היה, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק :

15. שמות מ' י"ז:

וְיִהְיֶה בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַזֶּה הַמְּשֻׁכָּן :

16. שמות י"ב, א-ב:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר :
הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לְכֶם לַחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה :

"היום, בראש חודש" (רש"י שם)

17. רש"י במקום :

הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש.

18. ברכת הלבנה:

...וללבנה אמר : שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש כמותה.

19. מדרש רבה שבות פרשה נ"ב

ויביאו את המשכן, הה"ד (זה מה שכתבו) (משלי לא) : "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון".

ה. מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעוה"ב

20. המדרש ממשיך בפסקה ג'

ג ד"א ויביאו את המשכן, הה"ד (משלי לא) עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון, מהו ליום אחרון, שכל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעוה"ב הוי ותשחק ליום אחרון.
מעשה בר' אבהו שהיה מסתלק מן העולם וראה כל הטוב שמתוקן לו לעולם הבא. התחיל שמח ואמר : כל אלפין דאבהו (כל זה בשביל אבהו!) (ישעיה מט) "ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלהי" הוי "ותשחק ליום אחרון".

21. בבלי, ברכות, ס"א:

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו : רבינו, עד כאן? אמר להם : כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי : מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה : אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא : זו תורה וזו שכרה? +תהלים י"ז+ ממתים ירך ה' ממתים וגו'! - אמר להם : חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה : אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

22. הרב יצחק הוטנר בספרו "פחד יצחק" :

אנו מאריכים ב"אחד" ואריכות...ולא עוד אלא ברגע שבו מתחלקים החיים הזמניים מן החיים הנצחיים (בשעת יציאת הנפש), אז, דוקא אז היו יהודים בוחרים לזעוק "אחד". כל יודע ספר מכיר הוא באותו משפט ידוע "יצאה נשמתו באחד". כלומר, תואר האחדות הוא שמתגבר על הפלוג הזה בין שני סוגי החיים הללו, ומצרפם לקריאה אחת, המזזעת את חוט השדרה ומקפיאה את הדם : "אחד". כאן גנוז הוא הרז של מסירת נפש על קדוש השם. זר לא יבין את זאת. מפני שהוא פנים-פנימיותם של כנסת ישראל, וזהו שאומרים "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

ו. "לעת מצוא"

23. בבלי ברכות ח' . :

על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא

אמר רבי חנינא : לעת מצא - זו אשה שנאמר : +משלי י"ח+ מצא אשה מצא טוב. במערבא, כי נסיב אינש אתתא (כשהיה אדם נושא אישה), אמרי ליה הכי (אמרו לו כך) : מצא או מוצא? מצא - דכתיב +משלי י"ח+ מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', מוצא דכתיב : +קהלת ז' + ומוצא אני מר ממות את האשה וגו'.

רבי נתן אומר : לעת מצא - זו תורה, שנאמר : +משלי ח' + כי מצאי מצא חיים וגו'.
רב נחמן בר יצחק אמר : לעת מצא - זו מיתה, שנאמר +תהלים ס"ח+ למות תוצאות.

24. הראי"ה קוק בעין אי"ה:

עת מצא יתכן לפרש על עת אחת שממנה תוצאות לגורל חייו לכל ימיו. ואין דבר כזה כ"א אשה, שאם מזמין לו ה' אשה נאה מספר ימיו כפלים ויוכל לעסוק כל ימיו בשלמות האמיתי. ולהיפוך חייו ע"י אשה רעה נעכר הוא כל ימיו בטרורף הדעת....

עת ושעה אחת, שבה ניכרת תוצאות חייו כולם, אם הם בדרך טוב ורצוי בעיני ה' או בדרכי חושך... הדבר זה יבחן מיום המיתה, כי האיש ההולך בכל ימי חייו אורח צדקה ומשרים ותם ויושר ויראת ה' מנת חלקו, עליו נאמר "ותשחק ליום אחרון".

ז. עקיבא ניחמתנו!

25. בבלי מכות כ"ד :

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק (משחק). אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: (במדבר א') והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: (ישעיהו ח') ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בין יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: (מיכה ג') לכן בגללכם ציון שדה תחרש % וגו', % בזכריה כתיב: (זכריה ח') עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו.

26. זכריה פרק ח' ד-ו :

כה אמר ה' צבאות עד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם ואיש משענתו בידו מרב ימים: ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחבתיה: ס
כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא נאם ה' צבאות: פ